

A vallomás

VISSZHANG - LII. évfolyam 35. szám, 2008. augusztus 29.

A Magyar Nemzet aláíratlan szerkesztőségi cikkben ("Szabad-e uborkát lopni? Válasz az Élet és Irodalomban megjelent támadásra", MN, 2008. augusztus 22.) válaszol korábbi, terjedelmes írásom ["Az ellenforradalom lelki szegényei", ÉS, 2008. augusztus 15.] pár sorára.* Ez bizonyos értelemben megtiszteltetés, hasonlóan ahhoz az esethez, amelyben a Magyar Köztársaság Legfőbb Bíróságának Büntetőkollégiuma (mint olyan) írt vitacikket ellenem. A megbecsülést köszönöm. A rutin az lenne, hogy jeges hallgatással térek napirendre a bírálat fölött, ahogy szoktam, vagy az ÉS-ben teszek közzé néhány gúnyos sort, ahogy mások szokták. Evvel a módszerrel azonban nem megyünk semmire, amint ez húsz éve jól látszik. **

A Magyar Nemzet, a konzervatív polgári napilap és én ellenfelek vagyunk, de kíváncsús volna, hogy becsületes - vagy legalább nyílt és őszinte - ellenfelek legyünk, a szerkesztőség állásfoglalása pedig nyílt és egyenes. A konzervatív polgári napilap olvasói nyilván az engem ért bírálatokból ismernek elsősorban, és kevésbé otthonosak azokon a területeken, ahol álláspontom közelebb esik az újságukéhoz, mint az uralkodó neokonzervatív-neoliberális konszenzushoz, bár erre az okaim merőben különböznek azokétól, akiket ők sűrűn olvashatnak ezeken a hasábkokon [azaz a Magyar Nemzetben].

Igen jellemző az a pont, ahol az egyetértés megszűnik. Én éppen annyira elleneztem és ellenzem a közszolgáltatások leépítését és privatizálását (az egészségügyben, a közoktatásban, az egyetemeken, a postán, a vasúton, az energiaszektorban stb.), mint a Magyar Nemzet meg általában a magyarországi nemzeti-konzervatív jobboldal, szemben a neokonzervatív-neoliberális jobboldallal, amely nálunk történeti-kulturális okokból szociálliberális baloldallal vagy balközépnek hiszi és nevezi magát, ámde - szerény nézetem szerint következetesebben - én a "szociális leépítést" (Sozialabbau) a legszegényebbek szociális segélyeinek, a munkanélküli-segélynek és a hasonlóknak a területén is ellenzem. A segélyezett munkára kényszerítését a legjobb esetben is merő illúzióknak tartom, bármennyire elterjedt ez az agyrém más tőkés országokban is. Itt a keresztyén-nemzeti konzervatívok nemcsak a Monoki Gondolat atyjával, az ottani polgármesterrel fújnak egy követ, hanem kedvencükkel, Gyurcsány Ferenc miniszterelnökkel is, aki a munkateszt ötletével maga kezdte el a segélyjogosultságok zsugorítását. A kormány szociálpolitikája egyre inkább "monoki" árnyalatúvá válik (vö. T. G. M.: "Dal a munkatesztről", Népszabadság, 2008. március 18.; "Értő fülek", Népszabadság, 2008. június 11.; "Miért legyünk érzelmes filantrópok?", Népszava, 2008. augusztus 2.; "Az ellenforradalom lelki szegényei", Élet és Irodalom, 2008. augusztus 15.). Érveimet itt nem ismételhetem meg, csak arra kérhetem a politika, vagy ha tetszik, a sorskérdések iránt érdeklődő nyájas olvasót [a Magyar Nemzet olvasóját] - bár ez talán szokatlan -, hogy legyen szíves ezeket az írásokat föllapozni. Én a szociális leépítést, a politikai közösséget (más szóval: a nemzetet) összetartó közszolgáltatások és közintézmények szétrombolását akkor is helytelenítem, ha ez nem érinti súlyosan a középosztályt. Nekem a proletariátus és a szubproletariátus is egyenlő mértékben fontos - sőt.

Az aláíratlan szerkesztőségi cikkben kifogásolt írásom ["Az ellenforradalom lelki szegényei", i. h.] föltételezte, hogy amikor a kesznyéteni riport szerzője kifejezte rokonszenvét a veteményesét magasfeszültségű árammal védő, csakugyan szájalomra méltó parasztember iránt (az akció eredménye: egy halott, egy életveszélyes sérült), ez azért lehetett lehetséges, mert szemében a fehér ember uborkája többet ér, mint a cigány ember élete. "Véleményében a szerkesztőség egy emberként osztozik" - írja a Magyar Nemzet. Igaz, avval a főntartással, hogy a szerkesztőség minden uborkatolvajjal szemben pártfogásába vesz minden, tulajdonát akár emberölési kísérlettel védeni óhajtó birtokost, akkor is, ha a tolvaj fehér, a tolvaj testébe áramot vezető birtokos pedig roma. (Állásfoglalása tehát nem etnicista vagy

rasszista, hanem egyetemes igényű.)

Tegyük félre kontextuális tudásunkat - elvégre a sok vonatkozásban legszínvonalasabb magyarországi napilap [azaz: a Magyar Nemzet] a legtöbb kisebbségi csoport iránt szemet szűrően barátságtalan -, és azt se vegyük tekintetbe, hogy hasonlóan más jobboldali sajtószervekhez, milyen kitörő örömmel üdvözli (immár másodsor) Bíró Andrásnak, egészen mostanáig kedves barátomnak a cigányság örökletes etnokulturális rossztulajdonságairól szóló kétes fejtegetéseit. Üsse kő, higgyük el, hogy így van.

De ha így van, hogy van?

A tekintetes szerkesztőség nem mond mást, mint hogy számára általánosságban a magántulajdon értékesebb, mint az élet.

Helyben vagyunk. Ez a lényegét illetően nem meglepő, ám brutális, leegyszerűsített nyíltságában mégis megrázó vallomás kielégítően megmagyarázza, miért áll az újság fejlécén a büszke meghatározás: "Polgári napilap". Aligha lehetjük jobb megfogalmazását a burzsoázia - ámbár a klasszikus polgárság nagyrészt kimúlt, mondjuk hát inkább így: a kapitalista világkorszak - halálkultúrájának.

Kacérkodhat a lap a romantikus antikapitalizmus bármennyi régi és vadonatúj retorikai alakzatával, amikor a tőkés világrend igazi, valóságos fundamentuma kerül szóba, nincs kecmec. Igaz ugyan, hogy a XVIII. század óta a jog nem nagyon alkalmaz halálbüntetést a tulajdon elleni bűntettekre, de a tek. szerkesztőségnek teljesen igaza van abban, hogy ez pusztán látszat. Ilyesmit nem illik javasolni, ha a büntett a polgárságon belül megy végbe. Még a legszenvedelmesebb olvasói levelek se kértek halált Tocsik Márta, Schlecht Csaba, Vellai Györgyike, Princz Gábor, Kulcsár Attila fejére, akiket effélékkel gyanúsítottak, joggal-e, most ne firtassuk. Sötét bőrű, éhenkórász uborkatolvajok nem a legaggályosabb jogi formák betartásával végrehajtott kivégzése azonban - a gyanúsított fölmentése esetén, mondja a védőügyvéd - háromnapos össznemzeti karnevált váltana ki honunkban. (Ez azért túlzás, nem?) Nem beszélve természetesen azokról, akik a tulajdon és az élet konfliktusában az élet pártjára állnak, s akik ebből filozófiai és politikai következtetéseket bátorognak levonni. Az ő fogalmi, kulturális-szimbolikus kivégzésük, marginalizálásuk, válság esetén pedig az elpusztításuk bevett szokás, amint ezt legkésőbb a Párizsi Kommün utáni megtorlás óta mindenki tudja.

A tőkés tulajdon - amelynek a természetéről még mondok pár szót - legitimitásának megkérdőjelezésére a kivégzés politikai-filozófiai megfelelőjével szoktak válaszolni, jelesül úgy, hogy utópiának nevezik. Evvel az antikapitalista, tehát radikális kételyt a nemlétezőnek a fölségterületére helyezik át. Az áthelyezés a létből a nemlétebe pedig: kivégzés. A tulajdon nélküli élet: utópia, mondják. Olyasmi, aminek nincs helye - ezt jelenti a görög kifejezés. De ha a tulajdon máskülönben is ellentétben áll az élettel, akkor az élet maga is utópia, és az életigenlés halálbüntetést kell hogy vonjon maga után.

A kesznyéteni eset persze csak jelképesen szól a tőkés tulajdonról, hiszen az idős nyugdíjas veteményese nyilván saját céljait szolgálta, és nem mások bér munkája révén szerzett belőle profitot/értéktöbbletet. (És mint küszködő szegény ember, ő is megérdemli együttérzésünket, ha nem is tudjuk helyeselni az önbíráskodást.)

A tőkés "magántulajdon" semmi mást nem jelent, mint azt a helyzetet, amelyben a termelési eszközök el vannak választva a termelőktől, s a termelők csak akkor hozhatnak létre értéket, ha "egyesülhetnek" a termelési eszközökkel, azaz ha szerződést kötnek a termelőeszközök tulajdonosával, akik (amelyek) megvásárolják a tulajdon nélküli termelők munkaidejét. Csak a termelők munkavégzése, azaz a változó tőke beruházása teremti értéktöbbletet, az élettelen állandó tőke önmagában persze nem. A termelők szemszögéből közömbös, hogy a tulajdonos magánszemély-e vagy részvénytársaság, esetleg befektetési alap vagy maga az állam. A tőkés tulajdon alapja a termelők és a termelőeszközök (jogilag rögzített) elkülönítése, ennyiben az 1989 előtti (szovjet típusú) rendszer államkapitalizmus volt, amely a piac (másodlagos) fontossága tekintetében különbözött a klasszikus (vagy a mai) kapitalizmustól, nem a tulajdon- és osztályviszonyok tekintetében. (Ezen nem változtat, hogy 1948 és 1989 között nagyobb volt

az egyenlőség, mint jelenleg. Minden újraelosztó jóléti államban nagyobb volt az egyenlőség, mint most, függetlenül attól, hogy kapitalizmusa állami volt vagy "magán". Az osztálykülönbséget a tulajdon alapvető ténye határozza meg, nem a bevételek eloszlása, a rétegződés vagy az állami újraelosztás mértéke és a nemzeti össztermékhez viszonyított aránya.)

Mivel a termelés jellegét és célját a termelőeszközök tulajdonosai, a tőkések - pontosabban: a tőke intézményei - szabják meg, a dolgozók (a proletárok) a megélhetésükért (gyakorlatilag: a fogyasztásért) dolgoznak, munkájuk célja, tudományos-technikai és üzleti logikája idegen saját belső célkitűzéseiktől (akkor is, ha elvétele örömet lelhetik valamely művelet némelyik műszaki-intellektuális mozzanatában). Ez a manapság keveset emlegetett "elidegenedés" egyik fő aspektusa.

Mivel a kapitalizmusra a személytelen uralom a jellemző (az egyes tőkések és vállalati igazgatók egyéni szándékait is fölülbírálja a piac anonim működése), a fölnőtt emberek szellemi és erkölcsi élete számára nélkülözhetetlen tudatos döntés alárendelt szerepet játszik vagy (a következmények felől nézve) irreleváns. (Ideológiai túlértékelése pedig a "hamis tudat" tipikus esete. Így teszünk akaratlanul is felelőssé embereket tettekért és viszonylatokért, amelyekben tudatos cselekvésük jelentősége oksági értelemben minimális. Ilyen hamis ideológiai illúzió a szabadelvűségé, amikor ez - letérve a kanti útról - a szerződéses viszonyok túltengését a kényszer, hagyomány vagy státusz meghatározta viszonyokkal szemben a szabadság tényének tekinti, nem regulatív eszmének, így válhatik a kapitalizmus legitimációs ideológiájává, s így szűnik meg elméletnek lenni.)

A személytelen uralomnak való alárendelődés: halál, az élő halottak társadalmát valósítja meg. Ennek a polgári kultúra számára alig érzékelhető halálnak két oldala van: a tulajdon és a munka. A tulajdon - azaz a határvonal termelők és termelőeszközök között - más kezébe juttatja élettevékenységünk irányítását, tehát kivonja elménk, lelkünk, szívünk kontrollja alól azt, amit életünkben művelünk, s ez az emberi szubjektivitás és az emberi autonómia halála. A munka, igaz, "értéket teremt", ámde ez a dolgozó öneszmélésétől és "értéktételezésétől" idegen, ez az érték a piacnak (tehát személytelen és személyfölötti, "vak" intézményrendszernek) érték. Emiatt a munka mint erkölcsileg kívánatos "szocializációs" keretösszefüggés fölötti publicisztikai érzélgés nevetséges - ha nem álszent. A tőke számára végzett munka (és más nem nagyon van) nem vált meg senkit az eleven haláltól, bár fegyelemre és engedelmességre szoktat, ennyiben persze hozzájárul az élőhalott társadalom közrendjének, békéjének, csöndjének fönntartásához - ha van munka.

A munka erkölcsi túlértékelése is jellegzetes későkapitalista korjelenség: mivel hatalmas iránta a kereslet, és egyre csökken a kínálat, képzeletbeli kívánatossága és becse egyre nő a piaci logikát "megbellebbített" (interiorizált) s az evvel megtévesztett, félrevezetett közönség szemében. A mai kapitalizmus a munkanélküliség társadalmát hozza létre. A köztisztelőben álló, nálunk is jól ismert német társadalomtudós, Ulrich Beck már tizenkét esztendeje leszögezte híres, sokat idézett esszéjében: "A [mai] kapitalizmus megszünteti a munkát. A munkanélküliség nem peremsors többé, potenciálisan mindenkit érint - és fenyegeti a demokráciát mint életformát. Ám a globális kapitalizmus, amely lerázza magáról a foglalkoztatás és a demokrácia iránti felelősséget, saját legitimitását is aláássa. Mielőtt új Marx rázna föl szenderegéséből a Nyugatot, ideje volna a megváltozott társadalmi szerződés régen esedékes [új] eszméivel és modelljeivel megbarátkoznunk. Újra kell alapozni a demokrácia jövőjét a munkatársadalmon túl." Ulrich Beck ennél is korábbi ismert munkájában (A kockázat társadalma, 1986, nálunk is kiadta 2003-ban a Századvég) leszögezi, hogy azelőtt a gazdasági élénkülés a munkanélküliség csökkenéséhez vezetett, de ma - a technikai fejlődés és a globalizáció-liberalizáció, azaz a nemzetállami tervező beavatkozások lehetőségének villámgyors hanyatlása miatt - ez az összefüggés egyszerűen nem áll fenn többé. Ulrich Beck, ahogy mondani szokás, középutas, mérsékelt polgári tudós. Nem forradalmár.

A mai Európa - és Magyarország ebben messze nem a legrosszabb eset, ha mondjuk a mai Olasz- és Franciaországhoz viszonyítjuk - persze nem követte Ulrich Beck (müncheni egyetemi tanár) fölhevését. Ehelyett a munkatársadalomból már kiszorult vagy kidasztott populációk (javarészt etnikai kisebbségek,

bevándorlók stb.) ellen uszítja a középosztályt meg a csökkenő létszámú és életesélyű munkásságot, a létminimum alatti bérekért végzett munkára kényszeríti a még integrálhatókat, kirekeszti a társadalombiztosítási rendszerből a "flexibilizált", részmunkaidős vagy idénymunkás dolgozókat (Nagy-Britanniában az a személy már nem számít munkanélkülinek, aki heti tizenöt órát dolgozik, viszont ha ezt a fölkinált lehetőséget nem fogadja el, akkor a "munkateszt" segítségével szintén megfosztják a munkanélküli-segélytől...). Az iránytalanul és kaotikusan lázadókat és követelőzőket pedig bűnözőnek nyilvánítják, börtönbe zárják, internálják - vagy hazaszuppolják az éhező Afrikába, az egyre kőszívűbb, ridegebb, részvétlenebb Kelet-Európába...

A Magyar Nemzet szerkesztőségének iszonyú, de az átlagtól csak nyíltságában eltérő vallomása ennek a halálkultúrának újabb ékesszóló, sokatmondó példája. A tek. szerkesztőségnek minden bizonynyal igaza van, ha föltételezi, hogy a közvélemény többsége e pillanatban mellette áll. A szocialista párt és a kormányzat környékén szintén hasonló hangzatok zengenek föl. A tek. szerkesztőség szerint eszmetársaim és szerény magam kevesen vagyunk, s velünk - már ha föltételezzük, hogy nézeteinket sokan és helyesen ismerik, amiben kételkedem - alig ért egyet valaki. Lehetséges. A globális kapitalizmus áldozatainak kriminalizálása tekintetében föltűnő a nézetazonosság a világnézeti teret - egymással viaskodva - csaknem betöltő globalista neokonzervatív és nemzeti konzervatív eszmeáramlatok között. Meggyőződése, hogy evvel a konszenzussal a nép többsége póru jár.

Mindenesetre hálás vagyok érte, hogy láthatólag marginális világszemléleti helyzetem ellenére vitatkoznak - vagy legalábbis civakodnak - velem. Minden jót.

** Ezt az írást a Magyar Nemzetben való közlésre szántam, amint ez a szövegből is kitetszik. Sajnos vitairatom túl hosszúnak bizonyult, a Magyar Nemzet szerkesztősége ezért - terjedelmi okokból - úgy érezte, nem vállalkozhatik a teljes közlésre, én pedig őszinte sajnálatomra nem tudtam mintegy felére rövidíteni cikkemet, amely ebben az esetben természetesen megjelent volna a konzervatív napilapban. Így kénytelen vagyok visszaélni az Élet és Irodalom vendégszeretetével.*

*** Ezért akartam eredetileg a Magyar Nemzetben közölni ezt a polemikus írást.*